

ОПЕРАТИВНО-ЧЕРГОВА СЛУЖБА ОРГАНУ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ: ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІЇ, ЗАВДАННЯ (ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

OPERATIONAL-DUTY SERVICE OF THE STATE BORDER GUARD AGENCY: CONCEPT, FUNCTIONS, TASKS (ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECT)

Кузьмич М.М., заступник начальника відділу повсякденної діяльності

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Сучасні виклики у сфері безпеки, зумовлені ескалацією військово-політичної напруженості, гібридними загрозами та транснаціональною злочинністю, підкреслюють необхідність посилення ролі оперативно-чергових служб (ОЧС) у системі охорони державного кордону України. Актуальність цього дослідження визначається тим, що ефективність роботи ОЧС є критичною для протидії зазначеним викликам, а також для забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України в межах співпраці з НАТО, ЄС та іншими міжнародними організаціями.

Метою статті є вивчення організаційно-правових основ функціонування ОЧС, аналіз їхніх основних функцій та завдань у контексті сучасних викликів національної безпеки, а також розробка концептуальних рекомендацій для підвищення їхньої ефективності.

У процесі дослідження використано наукові підходи, зокрема методи аналізу і синтезу, порівняльно-правовий аналіз, прогнозування та узагальнення. Порівняння із практиками міжнародних партнерів дозволило визначити ключові елементи, що можуть бути інтегровані в національну систему охорони кордону.

Результати дослідження виявили низку системних проблем у функціонуванні ОЧС, серед яких: недостатня координація міжвідомчих структур, прогалини у нормативно-правовому регулюванні та відсутність спеціалізованих стандартів, які враховували б сучасні виклики. Установлено, що зростання загроз незаконної міграції, тероризму та організованої злочинності висуває нові вимоги до ОЧС, які включають оперативний моніторинг прикордонної ситуації, своєчасне реагування на порушення режиму державного кордону, організацію міжвідомчої взаємодії та забезпечення ефективного контролю.

На основі проведеного аналізу запропоновано підходи до вдосконалення нормативно-правової бази, що враховуватиме європейські стандарти, адаптацію міжнародного досвіду та стратегічні пріоритети України. Крім того, запропоновано розробити програми підвищення кваліфікації працівників ОЧС, орієнтовані на використання сучасних інформаційних технологій.

Висновки дослідження підтверджують необхідність реформування діяльності ОЧС з урахуванням специфіки сучасних загроз та досвіду міжнародних партнерів. Розроблені рекомендації спрямовані на вдосконалення функціонування ОЧС, що сприятиме зміцненню системи охорони державного кордону України, підвищенню її інтеграції з міжнародними стандартами та покращенню загального рівня національної безпеки.

Ключові слова: загрози, сили безпеки і оборони, національна безпека, порядок функціонування, оперативно-чергова служба, аналіз факторів.

The current security challenges caused by the escalation of military and political tensions, hybrid threats, and transnational crime emphasise the need to strengthen the role of emergency services in the state border protection system of Ukraine. The relevance of this study is determined by the fact that the effectiveness of the work of the Emergency Services is critical for countering these challenges, as well as for ensuring the fulfilment of Ukraine's international obligations within the framework of cooperation with NATO, the EU and other international organisations.

The purpose of the article is to study the organisational and legal framework for the functioning of the Emergency Services, to analyse their main functions and tasks in the context of current national security challenges, and to develop conceptual recommendations for improving their efficiency.

The study uses scientific approaches, including methods of analysis and synthesis, comparative legal analysis, forecasting and generalisation. Comparison with the practices of international partners allowed us to identify key elements that can be integrated into the national border protection system.

The study results revealed a number of systemic problems in the functioning of the Border Protection System, including insufficient coordination of interagency structures, gaps in legal regulation, and the lack of specialised standards that would take into account current challenges. The author establishes that the growing threats of illegal migration, terrorism and organised crime put forward new requirements for the Emergency Service, which include operational monitoring of the border situation, timely response to violations of the State border regime, organisation of interagency cooperation and ensuring effective control.

Based on the analysis, the author proposes to create a specialised legal framework that will take into account European standards, adaptation of international experience and strategic priorities of Ukraine. In addition, it is proposed to develop training programmes for emergency response personnel focused on the use of modern information technologies.

The conclusions of the study confirm the need to reform the activities of the Emergency Service, taking into account the specifics of modern threats and the experience of international partners. The developed recommendations are aimed at improving the functioning of the JFO, which will help strengthen the system of protection of the state border of Ukraine, increase its integration with international standards and improve the overall level of national security.

Key words: threats, security and defence forces, national security, functioning, operational duty service, analysis of factors.

Постановка проблеми. Оперативно-чергова служба (ОЧС) органів охорони державного кордону України є важливим елементом забезпечення національної безпеки в умовах динамічних змін військово-політичної ситуації. Її діяльність спрямована на виконання ключових функцій із захисту державного кордону, реагування на надзвичайні ситуації, координації дій підрозділів та підтримання правопорядку. Проте, незважаючи на важливу роль цієї структури, нормативно-правове забезпечення її діяльності залишається недостатньо розвиненим та не враховує сучасних викликів.

Основна проблема полягає у відсутності цілісної та спеціалізованої нормативно-правової бази, яка б регла-

ментувала діяльність оперативно-чергових служб органів охорони державного кордону. Натепер їх робота переважно базується на Статуті внутрішньої служби Збройних сил України, що лише частково відповідає специфіці завдань Державної прикордонної служби України (Держприкордонслужби) як правоохоронного органу спеціального призначення. Така ситуація призводить до нормативно-правових прогалин, які ускладнюють ефективну організацію та виконання функцій правоохоронного спрямування.

Крім того, із загостренням військово-політичної ситуації в Україні, виникла потреба адаптації роботи Держприкордонслужби до нових умов, у тому числі через інтегра-

цію з практиками НАТО. Нові концептуальні та стратегічні документи визначають участь прикордонних сил у захисті суверенітету, забезпеченні територіальної цілісності, протидії терористичним загрозам та реагуванні на збройні конфлікти різного характеру. У зв'язку з цим функції ОЧС значно розширились, включаючи виконання завдань як правоохоронного, так і оборонного характеру.

Практика свідчить, що ОЧС виконують завдання, які значно виходять за рамки їх традиційних функцій, закріплених у чинних нормативних актах. З огляду на це, виникає нагальна потреба у науково-методологічному переосмисленні та обґрунтуванні нової концепції функціонування ОЧС. Це включає розробку спеціального нормативного регулювання, яке враховуватиме специфіку сучасних загроз, потреби співпраці з міжнародними партнерами та стратегічні пріоритети державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема функціонування ОЧС органів охорони державного кордону привертає увагу як науковців, так і практиків, оскільки ефективність їхньої діяльності безпосередньо впливає на забезпечення національної безпеки України. Вивчення різних підходів у науковій літературі дозволяє сформулювати комплексне бачення організаційно-правових аспектів цієї служби.

Деякі дослідники зосереджуються на аналізі правового статусу оперативно-чергових служб у системі прикордонної служби України. Так, у роботах Борзняк В. А. [1], Братко А. В. [2], які розглядають нормативно-правові основи діяльності Держприкордонслужби, робиться акцент на необхідності оновлення чинної законодавчої бази. Їхні висновки важливі для усвідомлення недостатності існуючих норм і потреби їх удосконалення відповідно до змін у характері загроз національній безпеці.

Інша група науковців досліджує функціональні аспекти діяльності оперативно-чергових служб, зокрема їхню роль у забезпеченні громадської безпеки, боротьбі з незаконною міграцією та міжнародною злочинністю. Роботи Івашкова Ю. Б. [3], Мисик А. Б. [4] підкреслюють значення оперативного реагування на загрози, координації дій з іншими правоохоронними органами та міжнародного співробітництва. Їхній внесок дозволяє більш детально описати реальний спектр завдань, які виконують оперативно-чергові служби, та встановити нові напрями для їхньої модернізації.

Окрему увагу приділено питанням використання сучасних технологій у роботі оперативно-чергових служб. Автори Івашков Ю. Б., Залож В. В. [5] акцентують увагу на важливості цифровізації процесів моніторингу кордону, аналітики даних і автоматизації процесів управління. Їхні пропозиції мають значення для вдосконалення технічного забезпечення служб та адаптації їхньої діяльності до викликів часу.

Наукові дослідження, які аналізують міжнародний досвід діяльності прикордонних служб, є важливими для розширення поглядів на організацію роботи оперативно-чергових служб в Україні. Використання успішних практик країн-членів НАТО та ЄС сприяє формуванню рекомендацій щодо зміцнення функціональних можливостей українських прикордонників.

Таким чином, проаналізовані джерела дають підстави зробити висновок, що проблема нормативного забезпечення, функціонування та завдань оперативно-чергових служб органів охорони державного кордону потребує комплексного підходу. Їхні висновки та пропозиції використовуються в даній статті для обґрунтування нової концепції діяльності оперативно-чергових служб з урахуванням сучасних викликів і загроз.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на недостатню увагу науковців і практиків до питань функціонування оперативно-чергових служб органів охорони державного кордону, низка

важливих аспектів залишається недостатньо опрацьованою. Передусім, це стосується відсутності концептуальних пропозицій щодо вдосконалення їхньої діяльності в контексті сучасних викликів і загроз.

Основною проблемою є те, що нинішня нормативно-правова база, яка регулює діяльність ОЧС, значною мірою базується на Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України. Однак цей документ не враховує специфіки правоохоронних функцій, які виконують ОЧС Держприкордонслужби.

Крім того, бракує цілісної концепції, яка б враховувала стратегічні пріоритети держави, такі як інтеграція до євроатлантичних структур, підвищення рівня міжвідомчої координації, розширення міжнародного співробітництва та впровадження сучасних технологій у прикордонній діяльності.

Ці аспекти вимагають комплексного наукового підходу, спрямованого на розробку нової концепції функціонування ОЧС, яка б забезпечила їх ефективну діяльність в умовах сучасних викликів і сприяла зміцненню національної безпеки України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є наукове обґрунтування концептуальних підходів до функціонування ОЧС органів охорони державного кордону в умовах сучасних викликів і загроз, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення її діяльності з урахуванням специфіки виконуваних функцій та завдань.

Для розв'язання мети дослідження вирішувалися такі завдання: дослідження організаційно-правових основ функціонування ОЧС в системі органів охорони державного кордону, зокрема аналіз чинної нормативно-правової бази; визначення основних функцій та завдань ОЧС у контексті змін, викликаних загостренням військово-політичної обстановки, розширенням співпраці з НАТО та новими викликами державній безпеці; розробка концептуальних пропозицій щодо вдосконалення діяльності ОЧС, включаючи рекомендації щодо створення спеціалізованої нормативно-правової бази, яка б враховувала сучасні загрози і стратегічні пріоритети держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оперативно-чергова служба є ключовим елементом організації роботи органів охорони державного кордону, що забезпечує постійний контроль за ситуацією на кордоні, оперативне реагування на виклики та загрози, а також координацію дій усіх підрозділів [2, с. 148]. У сучасних умовах діяльність ОЧС виходить за межі звичайного адміністрування та охорони кордону, перетворюючись на важливий інструмент забезпечення національної безпеки України.

Поняття оперативно-чергової служби передбачає сукупність функцій і завдань, що реалізуються для захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності держави. Її діяльність базується на положеннях Закону України «Про національну безпеку», який визначає Держприкордонслужбу як правоохоронний орган спеціального призначення [6]. Основною метою служби є реалізація державної політики у сфері безпеки державного кордону, включаючи охорону виключної (морської) економічної зони.

Сучасні виклики, з якими зіштовхується Держприкордонслужба, обумовлені як зовнішньополітичними, так і внутрішніми факторами [5, с. 43–44]. Основними загрозами національній безпеці є поширення міжнародного тероризму, організованої злочинності, нелегальної міграції, кіберзлочинності, торгівлі людьми, а також діяльність незаконних збройних формувань. У цьому контексті функції ОЧС значно розширилися, включаючи протидію збройним провокаціям, участь у боротьбі з тероризмом та координацію зусиль різних військових і правоохоронних структур.

Завдання оперативно-чергової служби тісно пов'язані із забезпеченням режиму державного кордону, включаючи контроль за дотриманням правил перетину кордону,

реагування на спроби незаконного проникнення, а також участь у заходах, спрямованих на захист державного суверенітету. Серед них особливе значення в умовах сучасної військово-політичної ситуації мають ті, що наведені на рисунку 1.

Оперативно-чергова служба також виконує завдання, пов'язані з реагуванням на збройні конфлікти на державному кордоні, зокрема за умови міжнародного характеру конфлікту. Її роль полягає у запобіганні поширенню дестабілізаційних явищ на території України, підтриманні порядку в прикордонних районах та своєчасному інформуванні керівництва про зміни в оперативній обстановці.

Особливістю роботи ОЧС є її інтеграція у ширший контекст національної безпеки, що передбачає координацію дій з іншими правоохоронними органами та військовими формуваннями. З урахуванням зміни військово-політичної ситуації та посилення співпраці з НАТО, діяльність опера-

тивно-чергових служб дедалі більше набуває рис багатофункціональної структури, яка об'єднує правоохоронні, оборонні та координаційні аспекти.

Таблиця 1 демонструє багатогранність функцій та завдань оперативно-чергової служби у контексті сучасних загроз і викликів, які вимагають комплексного підходу до забезпечення безпеки державного кордону України.

Особливістю роботи ОЧС є їх інтеграція у ширший контекст забезпечення національної безпеки, що передбачає скоординовану взаємодію з іншими правоохоронними органами, військовими формуваннями та спеціальними службами. У сучасних умовах військово-політичної напруженості та зростання гібридних загроз роль ОЧС стає ще більш важливою. Це зумовлено необхідністю оперативного реагування на зовнішні та внутрішні виклики, що загрожують державному суверенітету та територіальній цілісності України.

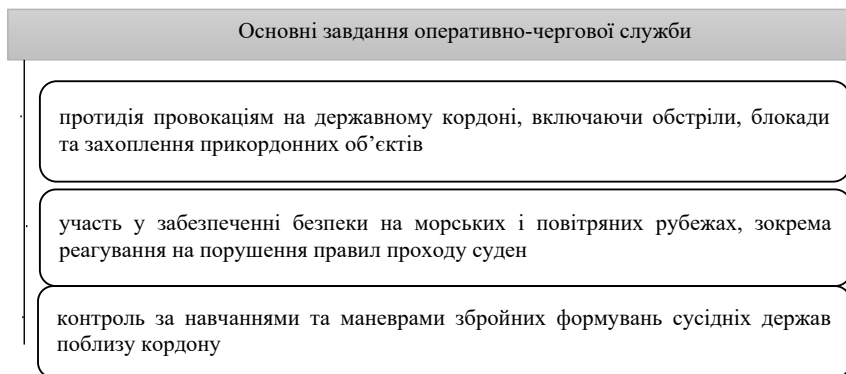

Рис. 1. Основні завдання оперативно-чергової служби

Джерело: складено автором на основі [5, с. 43–44]

Таблиця 1

Функції та завдання оперативно-чергової служби в умовах сучасних викликів

Функції	Завдання
Охорона державного кордону	– Забезпечення дотримання правил перетину державного кордону. – Реагування на спроби незаконного проникнення через кордон.
Захист суверенітету та територіальної цілісності	– Участь у протидії збройним конфліктам на державному кордоні міжнародного характеру. – Запобігання збройним провокаціям та нападам на об'єкти прикордонної інфраструктури.
Боротьба з тероризмом та організованою злочинністю	– Координація дій із правоохоронними органами щодо припинення діяльності незаконних збройних формувань. – Участь у боротьбі з незаконною міграцією, торгівлею людьми, наркотиками.
Контроль над морськими та повітряними рубежами	– Реагування на порушення правил плавання та незаконні маневри військових кораблів інших держав. – Забезпечення порядку проходу іноземних суден у територіальних водах України.
Оперативне реагування на виклики безпеки	– Своєчасне інформування керівництва про зміни в оперативній обстановці. – Моніторинг військових навчань та маневрів поблизу кордону, що можуть становити загрозу.
Забезпечення громадської та державної безпеки	– Попередження антиукраїнських акцій, мітингів, деструктивних інформаційних впливів у прикордонній зоні. – Реагування на провокаційні дії, спрямовані на дестабілізацію ситуації поблизу кордону.
Координація з іншими органами безпеки	– Організація взаємодії з ЗСУ, СБУ та іншими структурами під час виконання завдань щодо захисту державного кордону. – Контроль за виконанням заходів у пунктах пропуску через державний кордон та контрольних пунктах в'їзду-виїзду.
Моніторинг та аналітика загроз	– Аналіз сучасних загроз національній безпеці, включаючи міжнародний тероризм, організовану злочинність та кіберзлочинність. – Визначення тенденцій та ризиків, пов'язаних із ситуацією на кордоні, для розробки відповідних заходів реагування.

Джерело: складено автором на основі [4, с. 147–148; 5, с. 43–44; 7–9]

З огляду на зміну військово-політичної ситуації та посилення співпраці з НАТО й іншими міжнародними партнерами, діяльність ОЧС набуває рис багатофункціональної структури. Така структура поєднує правоохоронні, оборонні, аналітичні та координаційні аспекти, що забезпечує їхню ефективність у протидії як традиційним, так і асиметричним загрозам.

Завдання ОЧС охоплюють не лише оперативний моніторинг ситуації на кордоні, але й забезпечення координації міжвідомчої взаємодії, реалізацію превентивних заходів та реагування на порушення прикордонного режиму. Зокрема, у контексті сучасних викликів наголошується на необхідності інтеграції інформаційно-аналітичних систем, які здатні прогнозувати та запобігати потенційним загрозам.

Таблиця 1 ілюструє багатогранність функцій та завдань ОЧС у контексті сучасних загроз і викликів (табл. 1).

Сучасний стан нормативно-правового забезпечення діяльності ОЧС органи охорони державного кордону України має низку серйозних недоліків, які стримують ефективність їх роботи в умовах сучасних викликів і загроз. Основним документом, яким керуються ці служби, залишається Статут внутрішньої служби Збройних Сил України. Однак цей документ розроблений з урахуванням військової специфіки та не повністю відповідає особливостям функціонування правоохоронного органу спеціального призначення, яким є Держприкордонслужба.

Наказ Адміністрації Держприкордонслужби «Про організацію діяльності центрів управління службою в Державній прикордонній службі України» від 04.02.2019 № 70 став фундаментом для організації роботи центрів управління службою, забезпечуючи створення єдиної системи моніторингу та управління [10]. Він встановив основні завдання ОЧС, такі як цілодобовий моніторинг обстановки, координація оперативної діяльності та інформування керівництва про стан на кордоні. Документ визначив чіткі алгоритми роботи та функціональні обов'язки кожного члена оперативно-чергової зміни, що забезпечило стандартизацію процесів і єдине розуміння завдань. Водночас його положення вже не повною мірою відповідають сучасним викликам, зокрема через зміни характеру загроз та інтеграцію України у європейські безпекові структури.

Особливістю організації оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону полягає у тому, що центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону на виконання основних функцій Держприкордонслужби закріплених у ст. 2 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» видає щорічні накази про організацію того чи іншого виду діяльності Держприкордонслужби [11].

Таким чином наказ про організацію ОЧС у 2024 врахував нові аспекти оперативної діяльності [12]. Основна увага приділена удосконаленню інформаційної взаємодії та координації із суміжними країнами, за винятком держав-агресорів. Запроваджено чіткі механізми реагування на надзвичайні ситуації та події, включаючи моніторинг військово-політичної обстановки. Документ також регламентує використання мобільних вогневих груп і сучасних систем спостереження, що підвищує ефективність реагування на порушення кордону.

Наказ про організацію ОЧС у 2025 році акцентує увагу на поглибленні інтеграції з іншими структурами сектору безпеки та оборони України, зокрема через забезпечення бойового чергування підрозділів [13]. У документі уточнено механізми інформаційної взаємодії із суміжними країнами, впроваджено нові стандарти обробки оперативної інформації, що відповідає зростаючим викликам у сфері безпеки. Важливою новацією є додаткові вимоги до фіксації інформації, включаючи запис телефонних розмов, що підвищує рівень відповідальності за прийняті рішення.

Аналіз цих нормативних актів свідчить, що вони є важливими етапами в еволюції нормативного регулювання діяльності ОЧС. Водночас є потреба у розробці спеціалізованої нормативно-правової бази, яка враховувала б сучасні загрози, використання новітніх технологій і стратегічні пріоритети держави.

Складність полягає в тому, що нинішня нормативна база не враховує багатофункціональний характер завдань ОЧС. Служба не тільки здійснює контроль за дотриманням прикордонного режиму, але й бере активну участь у заходах із боротьби з тероризмом, протидії незаконній міграції, забезпеченні громадської безпеки та реагуванні на провокації на державному кордоні. Брак спеціалізованих нормативних документів, які б визначали чіткі алгоритми дій для таких ситуацій, створює прогалини в правовому регулюванні їх діяльності.

Крім того, нормативно-правова база не повністю відповідає сучасним умовам посилення військово-політичних загроз та необхідності інтеграції в європейський і світовий безпековий простір. Зокрема, відсутність адаптованих положень щодо використання передових технологій і сучасних підходів у моніторингу та реагуванні на загрози обмежує можливості служб ефективно виконувати свої завдання.

У контексті посилення міжнародної співпраці та адаптації до стандартів НАТО, необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, що регулює діяльність ОЧС, а також запровадити системи підготовки персоналу, які враховують специфіку сучасних загроз. Це передбачає активне впровадження навчальних програм із використанням сучасних симуляційних технологій і підготовку кадрів до роботи у складних і динамічних умовах.

У той же час на державному рівні розпочато процес гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, що відкриває перспективи для вдосконалення нормативно-правового забезпечення ОЧС. Проте ці процеси потребують системного підходу та наукового обґрунтування, оскільки існує необхідність врахування як специфіки національної безпеки, так і найкращих міжнародних практик.

Досвід функціонування оперативно-чергових служб органи охорони державного кордону в інших країнах є цінним джерелом для вдосконалення української системи, зокрема у контексті підвищення ефективності реагування на сучасні виклики та загрози. У багатьох державах, особливо в країнах Європи, прикордонні служби активно реформуються, адаптуючи свою діяльність до нових умов. Центральним аспектом цих реформ є трансформація прикордонних структур із військових формувань у правоохоронні органи спеціального призначення, які діють відповідно до міжнародних стандартів і забезпечують інтеграцію у загальноєвропейську систему безпеки.

У східноєвропейських країнах, таких як Польща, Словаччина, Угорщина та Румунія, впроваджено комплекс заходів для підвищення ефективності прикордонних служб. Це включає вдосконалення нормативно-правової бази, модернізацію організаційно-штатної структури, розробку нових форм і методів оперативно-службової діяльності. Велика увага приділяється боротьбі з нелегальною міграцією, транскордонною злочинністю та тероризмом. Особливої уваги заслуговують спеціалізовані підрозділи, які створюються для реагування на екстремальні ситуації. Вони мають сучасне технічне забезпечення, навички ведення бойових дій і можливість оперативного розгортання у разі кризових ситуацій [14].

У країнах-членах Європейського Союзу прикордонні служби працюють у тісній координації з митними органами та іншими правоохоронними структурами. Завдяки участі у Шенгенській угоді, прикордонна охорона отримала доступ до єдиної інформаційної системи, що значно підвищує ефективність контролю і моніторингу кордонів.

Важливим аспектом є також використання передових технологій, таких як біометричні системи і засоби дистанційного спостереження, що забезпечують високий рівень безпеки та оперативності.

Особливо показовим є досвід боротьби з нелегальною міграцією в Італії та Іспанії, які стикаються зі значними потоками мігрантів через морські кордони. Ці країни активно використовують спеціалізовані кораблі, авіацію та міжнародну співпрацю для протидії цим викликам. Німеччина та Франція також демонструють ефективні моделі управління державним кордоном, орієнтовані на захист економічних і соціальних інтересів, попередження терористичних загроз і підтримання стабільності [15].

Аналізуючи міжнародний досвід, можна зробити висновок, що для України доцільним є адаптування позитивних практик, таких як створення високопрофесійних мобільних підрозділів, використання сучасних технологій для моніторингу та аналізу даних, а також гармонізація нормативно-правової бази з європейськими стандартами. Це сприятиме не лише підвищенню ефективності ОЧС, але й зміцненню позицій України на міжнародній арені в питаннях безпеки та стабільності [16; 17].

На основі аналізу чинних нормативно-правових актів та міжнародного досвіду функціонування аналогічних служб, розроблено низку пропозицій, спрямованих на вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності ОЧС.

Необхідно розробити спеціалізований комплексний підзаконний акт, який би систематизував всі аспекти діяльності ОЧС. Цей документ повинен чітко визначати їх функції, завдання, алгоритми взаємодії з іншими структурами сектору безпеки і оборони, а також стандарти реагування на різні загрози. Важливо врахувати необхідність регулювання роботи ОЧС у кризових умовах, таких як збройні конфлікти чи гібридні атаки.

Потрібно деталізувати механізми обміну інформацією між ОЧС та іншими правоохоронними органами, військовими структурами, міжнародними партнерами. Доцільно передбачити інтеграцію ОЧС у міжнародні інформаційні системи, зокрема в європейській базі даних типу Schengen Information System, для забезпечення оперативного доступу до даних про осіб та транспортні засоби, які становлять загрозу.

Необхідно закріпити у нормативно-правових актах стандарти та алгоритми дій ОЧС у випадках гібридних

загроз, кіберінцидентів, масової нелегальної міграції та транскордонної злочинності. Це включає створення спеціалізованих протоколів для реагування на надзвичайні ситуації та кризові події на кордоні.

Пропонується закріпити на нормативному рівні створення мобільних підрозділів швидкого реагування у складі ОЧС, які будуть оснащені сучасними технічними засобами (дрони, системи відеоспостереження, аналітичні платформи). Такі підрозділи мають діяти відповідно до чітко визначених повноважень і стандартів реагування.

Нормативні акти мають містити вимоги щодо технічного оснащення ОЧС, включаючи системи дистанційного моніторингу, аналітичні програмні комплекси, засоби зв'язку та управління. Важливо також регламентувати процедури оновлення технічного парку з урахуванням потреб та сучасних загроз.

Висновки. У результаті проведеного дослідження вдалося досягти поставлених завдань та сформулювати низку висновків, які мають як теоретичну, так і практичну цінність.

Було проаналізовано організаційно-правові основи функціонування оперативно-чергових служб (ОЧС) у системі органів охорони державного кордону. Зокрема, здійснено оцінку чинної нормативно-правової бази, яка регулює діяльність ОЧС. Встановлено, що, попри наявність загального правового регулювання, сучасний стан нормативно-правового забезпечення вимагає удосконалення для відповідності актуальним загрозам та викликам.

Визначено основні функції та завдання ОЧС в умовах змін, обумовлених загостренням військово-політичної обстановки, розширенням співпраці з НАТО та появою нових загроз державній безпеці. ОЧС відіграє ключову роль у забезпеченні моніторингу, координації та оперативного реагування на ситуації, пов'язані з порушеннями на державному кордоні, протидією нелегальній міграції, транскордонній злочинності та тероризму.

Розроблено концептуальні пропозиції щодо вдосконалення діяльності ОЧС. Важливою складовою цих пропозицій є рекомендації стосовно створення спеціалізованої нормативно-правової бази, яка б враховувала сучасні загрози, такі як гібридні виклики, кіберзагрози та нелегальна міграція, а також орієнтувалася на стратегічні пріоритети держави, зокрема інтеграцію з європейськими та євроатлантичними структурами безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бортняк В. А. Державна прикордонна служба України. Історія, сучасний стан, основні нормативні акти, коментарі і роз'яснення. Київ : ВД «Професіонал», 2022. 510 с.
2. Братко А. В. Аналіз функціонування Державної прикордонної служби України. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2021. Вип. 2(68). С. 147–152. DOI: <https://doi.org/10.30748/zhups.2021.68.19> (дата звернення: 26.11.2024).
3. Івашков Ю. Б. Модель дій сил і засобів Державної прикордонної служби України в період ускладнення воєнно-політичної обстановки та загрозовий період. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського*. 2017. № 2. С. 116–120. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2017-2-60/116-120> (дата звернення: 26.11.2024).
4. Мисик А. Б. Концепція застосування Державної прикордонної служби України у територіальній обороні. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2017. Вип. 3(52). С. 146–152. URL: <https://dpspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/4517/1/478379.pdf> (дата звернення: 26.11.2024).
5. Івашков Ю. Б., Залож В. В. Аналіз факторів, які визначають порядок функціонування Державної прикордонної служби України в умовах особливого періоду. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2017. № 1(50). С. 42–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZKhUPS_2017_1_11 (дата звернення: 26.11.2024).
6. Про національну безпеку України: Закон України № 2469-VIII від 21.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 26.11.2024).
7. Про Державну прикордонну службу України: Закон України № 661-IV від 03.04.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 26.11.2024).
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України: Указ Президента України № 392 від 14.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 26.11.2024).
9. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 687-р від 24.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 26.11.2024).
10. Про організацію оперативно-чергової служби в Державній прикордонній службі України у 2024 році: Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України № від листопада 2023 року.
11. Законодавство про державний кордон України : науково-практичний коментар : у трьох томах / за заг. ред. В. С. Нікіфоренка, Ю. Б. Курилюка. Том 1. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2023. 618 с. URL: <https://dpspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/3495/1/Komentar.pdf> (дата звернення: 26.11.2024).

12. Про організацію оперативно-чергової служби в Державній прикордонній службі України у 2025 році: Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України № від листопада 2024 року.
13. Про організацію діяльності центрів управління службою в Державній прикордонній службі України: Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України № 70 від 4 лютого 2009 року.
14. Іщенко Д., Адамчук Ю. Формування функціональних компетенцій молодшого персоналу Державної прикордонної служби України. *Освітній простір України*. 2019. № 17. С. 67–75. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v27i4.908> (дата звернення: 26.11.2024).
15. Половніков В. В. Окремі питання модернізації системи управління Державної прикордонної служби України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 97–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vrgs_2019_18_15 (дата звернення: 26.11.2024).
16. Корж І. Ф. Державна прикордонна служба України: правовий статус та місце в системі сектору безпеки і оборони. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2017_2_3 (дата звернення: 26.11.2024).
17. Трофіменко О. В. Адміністративно-правовий статус Державної прикордонної служби України як суб'єкта сектору безпеки і оборони: поняття та структура. *Наукові записки. Серія: Право*. 2019. Вип. 6. Спецвипуск. Том 2. URL: https://cusu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/6_spec_II_2019/110-116.pdf (дата звернення: 26.11.2024).